

er naturligvis som enhver anden, der studerer romerske samfundsforhold, bundet af de begrænsninger, som kildematerialet sætter. Men det er og bliver en luftig generalisation, at bonden mod fattigdom og sociale spændinger fandt lettelse i form af overtro, blandet med vin, øl og dans (s. 27). Synspunktet er muligvis korrekt, men vi er lige langt fra en dybere erkendelse af de lavere sociale lags vilkår og holdninger i antikken. Bogen er inspirerende, men den lover mere end den holder.

Finn Erik Steffensen

Peter Ørsted: Det romerske klassesamfund – et debatoplæg om den sociale struktur i Rom på Claudius' tid. Kbh., Suenson 1978. 32 s.

Da filmserien »Jeg, Claudius« blev sendt i dansk TV i efteråret 1977 blev vi, der beskæftiger sig med antikkens historie, ofte stillet over for spørgsmål som »Kan det virkelig passe?« eller »Hvordan forholder det sig med dette eller hint?«. Også Peter Ørsted blev spurgt – og hans svar blev tre radioforedrag, som nu foreligger på tryk. Om dette lille hæfte skal det siges, at opgaven er løst på fortræffelig vis. Det er historikeren, der tegner med bred streg. Dette er også vigtigt at kunne.

Finn Erik Steffensen

Fritz Saabye Pedersen: Late Roman Public Professionalism. Odense University Press 1976. 88 s., heraf 34 s. noter etc.

Denne afhandling er bortset fra få ændringer lig med forfatterens artikel »On Professional Qualifications for Public Posts in Late Antiquity« udkommet i *Classica et Mediaevalia* bd. 31, 1976. Sidstnævnte titel er mere rammende.

I afhandlingen undersøges det, i hvilket omfang offentlige ansættelser og forfremmelser i senantikken bestemtes udfra overvejelser vedrørende kandidaternes professionelle egnethed eller kompetence. Ved »professionel kompetence« forstår F.S.P. faglig duelighed målrettet imod embedseffektivitet. F.S.P. angiver i forordet, at det er et hovedformål i afhandlingen at bestemme eksistensen og omfanget af offentlig utilitaristisk politik i senantikken offentlige administration.

Det er imidlertid spørgsmålet, om en undersøgelse af betydningen af datidens overvejelser vedrørende faglig duelighed alene kan danne grundlag for en bedømmelse af arten og omfanget af styrets nytteorienterede administrationspolitik. En sådan politik kan udmærket være orienteret imod nytten af andre mål, end de goder en højproduktiv og effektiv administration kan tilbyde. Eksempelvis kan styret prioritere faglig duelighed og effektivitet lavt udfra hensyn til ideologiske forestillinger, som indebærer sådanne fordele, at de søges fremmet. Et andet styre, som ønsker at sikre status quo, gennem en del og hersk-politik, vil handle officielt utilitaristisk, i det omfang styret officielt og reelt besætter betydende embedsposter udfra overvejelser vedrørende kandidaternes sociale status og faktiske position i de grupper som skal splittes. Også her vil hensynet til kandidaternes faglige kvalifikationer være af sekundær betydning samtidig med at administrationspolitikken med rette kan betragtes som utilitaristisk. Etablering af personlige forbindelser mellem overordnet og underordnet gennem bestikkelse og korruption, forhold som i vor tidsalder oftest betragtes som hindringer for maksimering af administrationseffektivitet, kan under andre omstændigheder have den for styret heldige og systemstabiliserende effekt, at hierakisering- og centraliseringstendenser styrkes. Jones har anført, at dette netop kan have været tilfældet i senantikken. Spørgsmålet er så, om styret har haft dette forhold

for øje og, om overvejelser herom har været almindelig kendt og accepteret. Har begreber som korruption og bestikkelse haft samme betydning og har de dækket samme forhold i senantikken som i nutiden? Hvorvidt styret i senantikken har været inde på overvejelser som de i eksemplerne angivne, er imidlertid ikke undersøgt i afhandlingen. Dette skyldes, at undersøgelsen stort set er begrænset til en behandling af betragtninger og motiveringer vedrørende faglige kvalifikationer i datidens kilder. Styrets eventuelle andre formål med og krav til ansættelse og forfremmelse henskydes således til en residualkategori kaldet »other considerations«. Vor viden om faktiske karriereforløb er heller ikke inddraget. F.S.P. begrundet undersøgelsens afgrænsning med, at dette vil »keep the scheme manageable«. En sådan praktisk begrundelse forekommer utilstrækkelig, når konsekvensen bliver, at muligheden for at besvare spørgsmål om den utilitaristiske administrationspolitikkes væsen og omfang hermed fortabes.

F.S.P. behandler da heller ikke senere i afhandlingen utilitarismespørgsmålet, men bygger istedet denne op omkring en anden problemstilling. Visse uddannelseshistorikere har hævdet, at kejseren/staten støttede samtidens skoler ud fra hensynet til et erkendt behov for tilstedeværelsen af en tilstrækkelig stor stab af kompetente og lydige embedsmænd. Blandt administrationshistorikere har en sådan tese ikke fundet genklang. F.S.P. sætter sig derfor for at afklare dette specifikke spørgsmål. I kapitel 3 undersøges det, om det overhovedet var muligt for de ansættende og forfremmende myndigheder og personer at sikre, at eventuelle kompetenceønsker blev tilgodeset. Det vises, at dette var vanskeligt, og at sådanne krav i det hele taget sjældent blev stillet. Administrationshistorikere har tidligere anført sådanne synspunkter, men det er værdifuldt, at de dokumenteres, også fordi spørgsmålet om, hvilke andre overvejelser der så gjordes gældende får større relevans. Når F.S.P. endvidere gør opmærksom på, at et behov for større kompetence formentlig sjældent erkendtes, kan det derefter konkluderes, at kompetenceovervejelser næppe har ligget bag støtten til datidens skoler. Men i og med at F.S.P. erkender, at et højt uddannelsesniveau var almindeligt blandt højere embedsmænd, opstår spørgsmålet om, hvorfor dette var tilfældet. F.S.P. antyder, at årsagen kan være, at et højt uddannelsesniveau var almindeligt i den gruppe, hvorfra højere embedsmænd rekrutteredes. Det er dog også muligt, at styret og samtiden betragtede et højt uddannelsesniveau som en kvalifikation, uden at man inddrog de i nutiden herskende embedsrelevante overvejelser i vurderingen.

I kapitel 4 undersøger F.S.P. de kompetencekrav, som undtagelsesvis stilledes. Især afsnit 4.1 er interessant. Her fremdrages blandt andet på grundlag af bevarede anbefalinger, de kvalifikationskrav som stilledes til forskellige embedsmænd. Disse krav vedrørte kandidaternes sociale status og en helhedsvurdering af kandidaternes person. F.S.P. giver blandt andet i konklusionen en forklaring på, hvorfor netop sådanne krav stilledes. Det var for styret hovedsagen, at embedsmændene havde evnen til at anvende mange færdigheder, hvorimod specielle evner ikke betragtedes som tilstrækkelige. Ifølge F.S.P. skulle styret således ud fra en duelighedsbetragtning have været interesseret i generalister istedet for specialister. Det er dog spørgsmålet, om denne omtolkning af kvalifikationskrav til kompetencekrav ikke bredt genindfører den kompetenceorienterede administrationspolitik, som generelt afvises i kapitel 3, og igen i afsnit 4.1., hvor F.S.P. fastslår, at det moderne kompetencebegreb ikke har nogen veldefineret ekvivalent i senantikken kilder!!

Sidstnævnte betragtning er så at sige karakteristisk for F.S.P.s tilgang til senantikken administrationspolitik. Denne vurderes ud fra nutidens tro på, hvad der udgør en rationel administrationspolitik, og ved hjælp af begreber, som stammer fra nutidig forvaltningspraksis, hvor krav om sagkundskab i vidt omfang er blevet et i forvaltningsretlig forstand positivt habilitetskrav. Følgen bliver, at store dele af afhandlingen indeholder

påvisninger af *wie es nicht gewesen* i senantikken d.v.s. af, hvorledes man ikke kan forstå senantikken administrationspolitik. I overensstemmelse med denne tilnærmelsesmåde opfatter F.S.P. de senantikke anbefalingers udsagn om kvaliteten af de kandidater, som søges ansat eller forfremmet, som »vage«. Denne påståede vaghed forklares med en uunderbygget tese om, at de udnævrende myndigheder formentlig har inspiceret kandidaten personligt, hvorfor udpenslede anbefalinger var unødige. Også her tillægges kompetenceovervejelser således en betydelig rolle. Værdien af at karakterisere fortidige begrebsdannelser som ikke veldefinerede og vage er næppe stor. Det er ikke sandsynligt at senantikken romere i fremtiden vil gøre afbigt og holde sig F.S.P.s diskrete næser efterretteligt. Spørgsmålet er jo, om det uden videre kan hævdes, at anbefalingernes forfattere selv har opfattet deres kvalifikationsudsagn som vage. De har formentlig forsøgt at påvirke de ansættende og forfremmende myndigheder ved at understrege, at kandidaterne modsvarede gældende embedsidealer, og ved at udforme anbefalingerne i overensstemmelse med herskende traditioner. Kvalifikationsudsagnene bør derfor ikke forkastes som vage, men udnyttes som kilder til embedsidealer og -traditioner ved at de forstås i datidens sammenhæng. Anbefalingernes fremhævelse af kandidaternes sociale status, vel-talenhed, værdighed og personlige habitus hænger nøje sammen med, at det ikke var anbefalingens opgave at dokumentere kandidatens evne til at arbejde, men at plædere for, at kandidaten var værdig til at modtage en gunst fra styret. Fergus Millar har her vist, at embedet i samtidens forestillingsverden søgtes fremstillet som en gave fra den guddommelige eller gudsrepræsenterende kejser, og Jones har gjort opmærksom på, at den forhåbningsfulde embedsmand skulle vise sig værdig til en sådan gunst og ærespris. Det er i denne sammenhæng forståeligt, at joborienterede kvalifikationer spillede en mindre rolle.

F.S.P. er ganske kort inde på den bevidste komparative historieforsknings felt. Han gør her opmærksom på visse forskelle mellem det senantikke administrationssystem og den kinesiske kejsertids mandarinisme. Desværre forfølges dette interessante emne ikke videre. Disse patrimonialt og præbendalt prægede forvaltningsstrukturer havde jo også væsentlige lighedspunkter. Også i Kina fandtes i et vist omfang arveret til embeder bl. a. gennem yin-privilegiet, og også her eksisterede et udbredt, men formaliseret, anbefalingssystem ved forfremmelse af kandidaterne.

Joseph Georg Wolf: Politik und Gerechtigkeit bei Traian. Berlin/New York, De Gruyter 1978. 24 s. 12 DM.

Det må indledningsvis bemærkes, at ovennævnte lille skrift oprindeligt er lagt frem som et foredrag for Berlins Juristische Gesellschaft og senere dediceret til Hans Julius Wolff i forbindelse med dennes 75-års fødselsdag. Foretragsformen egner sig naturligvis ikke til de detaljerede argumenter – og det er heller ikke tilfældet her. Forfatteren stiller sig selv spørgsmålet, om Trajan var en retfærdig (*gerechter*) kejser og forsøger dernæst at besvare det udfra Plinius Panegyrik til Trajan på den ene side og Trajans breve, reskripter, mandater og edikter på den anden side. Kan den retfærdighed, Plinius roser Trajan for at besidde, underbygges gennem en analyse af de kilder, vi har til hans lovgivning? Forfatteren delagtiggør ikke læseren i de meget vanskelige metodiske overvejelser en sådan fremgangsmåde må forudsætte. Således savnes eksempelvis en blot kort definition af begrebet retfærdighed og den brug, såvel Plinius som forfatteren gør heraf. På den anden side må den utraditionelle angrebsvinkel siges at føre til flere fine og kompetente iagt-